

YK:n lapsen oikeuksien komitean
62. istunto, 14. tammikuuta – 1. helmikuuta 2013

**Yleiskommentti nro 14 (2013) lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi
ensisijaisesti huomioon (3 artikla, 1 kohta)***

GE.13-44189

Sisältö	Kohdat	Sivu
I Johdanto	1-9	3
A. Lapsen etu: oikeus, periaate ja menettelysääntö	1-7	3
B. Rakenne	8-9	4
II Tavoitteet	10-12	4
III Sopimusvaltioiden velvollisuuksien luonne ja laajuus	13-16	5
IV Oikeudellinen analyysi ja yhteydet yleissopimuksen yleisperiaatteisiin	17-45	7
A. 3 artiklan 1 kohdan oikeudellinen analyysi	17-40	7
1. "Kaikissa toimissa, jotka koskevat lapsia"	17-24	7
2. "Julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien"	25-31	8
3. "Lapsen etu"	32-35	9
4. "On ensisijaisesti otettava huomioon"	36-40	10
B. Lapsen etu ja yhteydet yleissopimuksen muihin yleisperiaatteisiin	41-45	11
1. Lapsen etu ja syrjäntäkielto (2 artikla)	41	11
2. Lapsen etu ja oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen (6 artikla)	42	11
3. Lapsen etu ja oikeus tulla kuulluksi (12 artikla)	43-45	11
V Täytäntöönpano: lapsen edun arviointi ja määrittäminen	46-47	12
A. Edun arviointi ja määrittäminen	48-84	12
1. Lapsen etua arvioitaessa huomioitavat tekijät	52-79	13
2. Tekijöiden tasapainottaminen edun arvioinnissa	80-84	17
B. Menettelytakeet lapsen edun täytäntöönpanon takaamiseksi	85-99	18
VI Yleiskommentin levittäminen	100-101	20

"Kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelinten toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu."

Yleissopimus lapsen oikeuksista (3 artikla, 1 kohta)

I Johdanto

A. Lapsen etu: oikeus, periaate ja menettelysääntö

1. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 3 artiklan 1 kohta antaa lapselle oikeuden siihen, että hänen etunsa arvioidaan ja otetaan ensisijaisesti huomioon kaikissa häntä koskevissa toimissa tai päätöksissä sekä julkisella että yksityisellä sektorilla. Se ilmaisee myös yhden yleissopimuksen perusarvoista. Lapsen oikeuksien komitea (jäljempänä "komitea") on määritellyt 3 artiklan 1 kohdan yhdeksi yleissopimuksen neljästä yleisperiaatteesta, joita sovelletaan lapsen kaikkien oikeuksien tulkintaan ja täytäntöönpanoon,¹ ja käyttää tätä periaatetta dynaamisena käsitteenä, jota on arvioitava kyseessä olevaan yhteeyteen sopivalla tavalla.
2. "Lapsen edun" käsite ei suinkaan ole uusi, vaan se otettiin käyttöön jo ennen yleissopimusta, ja se on vahvistettu vuoden 1959 lapsen oikeuksien julistuksessa (kohta 2), kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevassa yleissopimuksessa (5 artikla, b kohta ja 16 artikla, 1 kohta, d alakohta) sekä alueellisissa sopimuksissa ja monissa kansallisissa ja kansainvälisissä säädöksissä.
3. Myös sopimuksen muissa artikloissa viitataan eksplisiittisesti lapsen etuun: 9 artikla - erottaminen vanhemmista; 10 artikla - perheen jälleenyhdistäminen; 18 artikla - vanhempien vastuu; 20 artikla - vailla perheen turvaa oleva lapsi ja vaihtoehtoinen hoito; 21 artikla - lapseksiottaminen; 37 artiklan c kohta - vapaudenriiston kohteeksi joutuneen lapsen pitäminen erillään aikuisista; 40 artikla, 2b kohta, iii alakohta - menettelytakeet, kuten vanhempien läsnäolo rikosoikeudellisissa oikeudenkäynneissä, joissa lapsi on syytettynä. Lapsen etuun viitataan myös yleissopimuksen valinnaisessa pöytäkirjassa, joka koskee lasten myyntiä, lapsiprostituutiota ja lapsipornografiaa (johdanto ja 8 artikla), ja yleissopimuksen valitusoikeutta koskevassa valinnaisessa pöytäkirjassa (johdanto ja 2 ja 3 artiklat).
4. Lapsen edun käsitteellä on tarkoitus varmistaa sekä kaikkien yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien täysimääräinen ja tehokas nauttiminen että lapsen kokonaisvaltainen kehitys.² Komitea on jo todennut³, että "aikuisen arvio lapsen edusta ei voi ohittaa velvollisuutta kunnioittaa kaikkia yleissopimuksen mukaisia lapsen oikeuksia". Komitea palauttaa mieleen, että yleissopimuksen mukaisten oikeuksien välillä ei ole minkäänlaista hierarkiaa, vaan "lapsen etu" muodostuu kaikista siinä määritellyistä oikeuksista eikä mitään oikeutta voida vaarantaa tulkitsemalla lapsen etua kielteisesti.
5. Lapsen edun käsitteen täysimääräinen soveltaminen edellyttää kaikkia toimijoita koskevan oikeusperustaisen lähestymistavan kehittämistä, jotta voidaan taata lapsen kokonaisvaltainen ruumiillinen, henkinen, moraalinen ja hengellinen eheys ja edistää hänen ihmisarvoaan.
6. Komitea korostaa, että lapsen etu on kolmiosainen käsite:
 - a) Aineellinen oikeus: Lapsen oikeus siihen, että hänen etunsa arvioidaan ja otetaan ensisijaisesti huomioon, kun tarkastellaan erilaisia etuja päätöksen tekemiseksi käsiteltävänä olevas-

¹ Komitean yleiskommentti nro 5 (2003) lapsen oikeuksien yleissopimuksen yleisistä täytäntöönpanotoimenpiteistä, kohta 12, ja nro 12 (2009) lapsen oikeudesta tulla kuulluksi, kohta 2.

² Komitea odottaa valtioiden tulkitsevan kehitystä "kokonaisvaltaisena käsitteenä, johon sisältyy lapsen ruumiillinen, henkinen, hengellinen, moraalinen, psykologinen ja sosiaalinen kehitys" (yleiskommentti nro 5, kohta 12).

³ Yleiskommentti nro 13 (2011) lasten oikeudesta suojeluun kaikilta väkivallan muodoilta, kohta 61.

sa asiassa, ja takeet siitä, että tämä oikeus pannaan täytäntöön aina, kun tehdään yhtä lasta, määriteltyä tai määrittelemätöntä lapsiryhmää tai yleisesti lapsia koskevia päätöksiä. Yleissopimuksen 3 artiklan 1 kohta luo valtioille olennaisen velvollisuuden, se on suoraan sovellettavissa (sellaisenaan voimaan tuleva), ja siihen voidaan vedota tuomioistuimissa.

b) Perustavanlaatuinen tulkintaperiaate: Jos lainsäädännös voidaan tulkita useammalla kuin yhdellä tavalla, tulisi valita sellainen tulkinta, joka palvelee tehokkaimmin lapsen etua. Yleissopimuksessa ja sen valinnaisissa pöytäkirjoissa vahvistetut oikeudet tarjoavat lähtökohdat tulkinnalle.

c) Menettelysääntö: Aina kun tehdään tiettyyn lapseen, tiettyyn lapsiryhmään tai yleisesti lapsiin vaikuttavia päätöksiä, päätöksenteossa on arvioitava päätöksen mahdollisia (myönteisiä tai kielteisiä) vaikutuksia kyseiseen lapseen tai kyseisiin lapsiin. Lapsen edun arviointi ja määrittäminen edellyttävät menettelytakeita. Lisäksi päätöksen perusteluista tulee käydä ilmi, että kyseinen oikeus on otettu nimenomaisesti huomioon. Sopimusvaltioiden on näin ollen selostettava, kuinka oikeutta on kunnioitettu päätöksessä, eli kerrottava, mitä on pidetty lapsen etuna ja millä perusteilla sekä kuinka lapsen etua on punnittu suhteessa muihin seikkoihin riippumatta siitä, onko kyse laajoista politiikkakysymyksistä vai yksittäistapauksista.

7. Tässä yleiskommentissa ilmaus "lapsen etu" kattaa kaikki kolme edellä esitettyä ulottuvuutta.

B. Rakenne

8. Tämä yleiskommentti rajoittuu yleissopimuksen 3 artiklan 1 kohtaan, eikä se kata 3 artiklan 2 kohtaa, jossa käsitellään lapsen hyvinvointia, eikä 3 artiklan 3 kohtaa, joka koskee sopimusvaltioiden velvollisuutta taata, että lapsille tarkoitetut laitokset ja palvelut noudattavat vahvistettuja määräyksiä ja että käytössä on mekanismit, joilla varmistetaan näiden määräysten kunnioittaminen.

9. Komitea esittelee tämän yleiskommentin tavoitteet luvussa II ja käsittelee sopimusvaltioiden velvollisuuksien luonnetta ja laajuutta luvussa III. Luvussa IV komitea esittää 3 artiklan 1 kohdan oikeudellisen analyysin, jossa osoitetaan yhteydet yleissopimuksen muihin yleisperiaatteisiin. Luvussa V käsitellään lapsen etua koskevien periaatteiden käytännön täytäntöönpanoa, ja luvussa VI annetaan ohjeita yleiskommentin levittämiseksi.

II Tavoitteet

10. Tämän yleiskommentin tavoitteena on varmistaa, että yleissopimuksen sopimusvaltiot soveltavat ja kunnioittavat lapsen etua. Siinä määritellään, mitä asianmukainen huomioiminen edellyttää etenkin oikeudellisissa ja hallinnollisissa päätöksissä sekä muissa toimissa, jotka koskevat lasta yksilönä, sekä lakien, politiikkojen, strategioiden, ohjelmien, suunnitelmien, talousarvioiden, lainsäädäntö- ja talousarvioaloitteiden ja ohjeiden kaikissa hyväksymisvaiheissa, eli kaikissa täytäntöönpanotoimenpiteissä, jotka koskevat tiettyä lapsiryhmää tai lapsia yleensä. Komitea edellyttää tämän yleiskommentin ohjaavan päätöksiä, joita tekevät kaikki lasten kanssa tekemisissä olevat henkilöt, mukaan lukien vanhemmat ja huoltajat.

11. Lapsen etu on dynaaminen käsite, johon sisältyy erilaisia jatkuvasti kehittyviä kysymyksiä. Tämä yleiskommentti tarjoaa puitteet lapsen edun arvioimiselle ja määrittämiselle, mutta tässä ei pyritä määräämään, mikä on lapsen etu kaikissa mahdollisissa tilanteissa kaikkina aikoina.

12. Tämän yleiskommentin pääasiallisena tavoitteena on vahvistaa ymmärrystä siitä, että lapsella on oikeus saada etunsa arvioiduksi ja otetuksi ensisijaisesti huomioon tai otetuksi huomioon tärkeimpänä kaikessa toiminnassa tietyissä tapauksissa (ks. kohta 38 jäljempänä), sekä tukea tämän oikeuden soveltamista. Sen yleistavoitteena on edistää todellista asennemuutosta, joka johtaa lasten täysimääräiseen kunnioittamiseen oikeuksien haltijoina. Yleiskommentti vaikuttaa erityisesti seuraaviin:

- a) hallitusten kaikkien täytäntöönpanotoimenpiteiden laadinta;
- b) oikeus- tai hallintoviranomaisten tai julkisyhteisöjen edustajiensa kautta tekemät yksittäiset päätökset, jotka koskevat tiettyä yhtä tai useampaa lasta;
- c) kansalaisyhteiskunnan ja yksityissektorin toimijoiden tekemät päätökset, mukaan lukien voittoa tavoittelevat ja tavoittelemattomat järjestöt, jotka tarjoavat lapsia koskevia palveluita;
- d) ohjeet niiden henkilöiden toimia varten, jotka työskentelevät lasten parissa ja puolesta, mukaan lukien vanhemmat ja huoltajat.

III Sopimusvaltioiden velvollisuuksien luonne ja laajuus

13. Kunkin sopimusvaltion on kunnioitettava lapsen oikeutta saada etunsa arvioiduksi ja otetuksi ensisijaisesti huomioon ja pantava tämä oikeus täytäntöön, ja sopimusvaltiot ovat velvollisia ryhtymään kaikkiin tarvittaviin, tarkoituksellisiin ja konkreettisiin toimenpiteisiin pannakseen tämän oikeuden täysimääräisesti täytäntöön.

14. Yleissopimuksen 3 artiklan 1 kohdassa sopimusvaltioille asetetaan kolmentyyppisiä velvollisuuksia:

- a) velvollisuus varmistaa, että lapsen etu sisällytetään asianmukaisesti kaikkiin julkisten laitosten toimiiin ja erityisesti kaikkiin lapsia suoraan tai välillisesti koskeviin täytäntöönpanotoimenpiteisiin sekä hallinnollisiin ja oikeudellisiin menettelyihin ja että sitä sovelletaan niissä johdonmukaisesti;
- b) velvollisuus varmistaa, että kaikissa lapsia koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa päätöksissä sekä politiikoissa ja lainsäädännössä osoitetaan, että lapsen etu on otettu ensisijaisesti huomioon. Tähän kuuluu muun muassa kuvaus siitä, kuinka lapsen etua on tarkasteltu ja arvioitu ja mikä painoarvo sille on annettu päätöksessä;
- c) velvollisuus varmistaa, että lapsen etu on arvioitu ja otettu ensisijaisesti huomioon yksityisen sektorin päätöksissä ja toimissa, mukaan lukien palveluntarjoajat ja kaikki muut yksityiset yhteisöt tai laitokset, jotka tekevät lasta koskevia päätöksiä.

15. Noudattamisen takaamiseksi sopimusvaltioiden tulisi ryhtyä täytäntöönpanotoimenpiteisiin yleissopimuksen 4 ja 42 artiklojen ja 44 artiklan 6 kohdan mukaisesti ja varmistaa, että lapsen etu otetaan ensisijaisesti huomioon kaikissa toimissa. Esimerkkejä toimenpiteistä ovat:

- a) kansallisen lainsäädännön ja muiden oikeuslähteiden tarkastelu ja tarvittaessa niiden muuttaminen 3 artiklan 1 kohdan sisällyttämiseksi niihin ja sen takaamiseksi, että vaatimus ottaa lapsen etu huomioon huomioidaan ja pannaan täytäntöön kaikissa kansallisissa laeissa ja määräyksissä, alueellisessa lainsäädännössä, lapsille palveluita tarjoavien tai lapsiin vaikut-

tavien yksityisten tai julkisten laitosten toimintaa koskevista säännöistä ja kaikesitasoisissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa menettelyissä sekä aineellisena oikeutena että menettelysääntönä;

b) lapsen edun puolustaminen politiikkojen koordinoinnissa ja täytäntöönpanossa kansallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla;

c) valitus-, hyvitys tai oikaisumekanismien ja -menettelyjen luominen, jotta voidaan täysimääräisesti toteuttaa lapsen oikeus saada etunsa asianmukaisesti sisällytetyksi kaikkiin lasta koskeviin täytäntöönpanotoimenpiteisiin sekä hallinnollisiin ja oikeudellisiin menettelyihin ja lapsen oikeus etunsa johdonmukaiseen soveltamiseen näissä;

d) lapsen edun puolustaminen kansallisten resurssien osoittamisessa lapsen oikeuksien täytäntöönpanoon tähtääviin ohjelmiin ja toimenpiteisiin ja toiminnoissa, joihin saadaan kansainvälistä avustusta tai kehitysapua;

e) sen varmistaminen tietojenkeruuta toteutettaessa, valvottaessa ja arvioitaessa, että lapsen etu on ilmaistu selkeästi, ja tarvittaessa lapsen oikeuksiin liittyvien tutkimusten tukeminen;

f) 3 artiklan 1 kohtaa ja sen käytännön soveltamista koskevien tietojen ja koulutuksen tarjoaminen kaikille, jotka tekevät suoraan tai välillisesti lapsiin vaikuttavia päätöksiä, mukaan lukien ammattilaiset ja muut lasten parissa tai puolesta työskentelevät henkilöt;

g) tarkoituksenmukaisten tietojen tarjoaminen lapsille heidän ymmärtämällään kielellä sekä heidän vanhemmilleen ja huoltajilleen, jotta nämä voivat ymmärtää 3 artiklan 1 kohdassa suojatun oikeuden ulottuvuuden, ja tarvittavien olosuhteiden luominen lasten omien näkemysten esittämiselle sekä sen varmistaminen, että lasten mielipiteille annetaan asianmukainen painoarvo;

h) kaikkien sellaisten kielteisten asenteiden ja näkemysten torjuminen, jotka estävät lapsen oikeutta saada etunsa arvioiduksi ja otetuksi ensisijaisesti huomioon toteutumasta täysimääräisesti, käyttäen apuna tiedotuskampanjoita, joissa hyödynnetään joukkotiedotusvälineitä, sosiaalisia verkostoja ja lapsia ja joilla pyritään siihen, että lapset tunnustettaisiin oikeuksien haltijoiksi.

16. Lapsen etua täysimääräisesti täytäntöönpanossa tulisi ottaa huomioon seuraavat seikat:

a) lapsen oikeuksien yleismaailmallinen, jakamaton, toisistaan riippuvainen ja toisiinsa liittyvä luonne;

b) lasten tunnustaminen oikeuksien haltijoina;

c) yleissopimuksen maailmanlaajuinen luonne ja ulottuvuus;

d) sopimusvaltioiden velvollisuus kunnioittaa, suojella ja turvata kaikkia yleissopimuksessa määriteltyjä oikeuksia;

e) toimien lyhyen, keskipitkän ja pitkän aikavälin vaikutukset lapseen hänen kehittyessään.

IV Oikeudellinen analyysi ja yhteydet yleissopimuksen yleisperiaatteisiin

A. 3 artiklan 1 kohdan oikeudellinen analyysi

1. "Kaikissa toimissa, jotka koskevat lapsia"

a) "kaikissa toimissa"

17. Yleissopimuksen 3 artiklan 1 kohdassa pyritään varmistamaan, että oikeus turvataan kaikissa lapsia koskevissa päätöksissä ja toimissa. Tämä tarkoittaa, että jokaisessa lasta tai lapsia koskevassa toimessa on otettava ensisijaisesti huomioon lapsen etu. "Toimella" ei tarkoiteta pelkästään päätöksiä vaan myös kaikkia tekoja, menettelytapoja, ehdotuksia, palveluita, menettelyjä ja muita toimenpiteitä.

18. Toimimatta jättäminen ja toiminnan laiminlyönti ovat myös "toimia" esimerkiksi silloin, kun sosiaaliviranomaiset eivät ryhdy toimiin lapsen suojelemiseksi laiminlyönniltä tai hyväksikäytöltä.

b) "jotka koskevat"

19. Oikeudellinen velvollisuus koskee kaikkia lapsiin suoraan tai välillisesti vaikuttavia päätöksiä ja toimia. Näin ollen ilmaus "jotka koskevat" viittaa ensinnäkin lasta, lapsiryhmää tai yleisesti lapsia suoraan koskeviin toimenpiteisiin ja päätöksiin ja toisaalta muihin toimenpiteisiin, jotka vaikuttavat yksittäiseen lapseen, lapsiryhmään tai lapsiin yleensä, vaikka toimenpide ei suoraan kohdistuisi heihin. Kuten on todettu komitean yleiskommentissa nro 7 (2005), tällaiset toimet käsittävät sekä lapsiin kohdistetut toimet (jotka liittyvät esimerkiksi terveyteen, huolenpitoon tai koulutukseen) sekä toimet, jotka koskettavat lapsia ja muita väestöryhmiä (ja jotka liittyvät esimerkiksi ympäristöön, asunto-oloihin tai liikenteeseen) (kohta 13 b). Näin ollen ilmaus "jotka koskevat" on ymmärrettävä hyvin laajasti.

20. Itse asiassa kaikki valtion toimet koskettavat lapsia tavalla tai toisella. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että jokaiseen valtion tekemään toimeen olisi sisällytettävä täysimääräinen, muodollinen lapsen edun arviointi- ja määrittämisprosessi. Jos päätöksellä sen sijaan on merkittävä vaikutus lapseen tai lapsiin, tarvitaan tehokkaampaa suojelua ja yksityiskohtaisempia menettelyjä lasten edun huomioimiseksi.

Näin ollen sellaisten toimenpiteiden yhteydessä, jotka eivät suoraan kohdistu lapseen tai lapsiin, ilmausta "jotka koskevat" on selvennettävä kunkin tapauksen olosuhteiden valossa, jotta toimen vaikutus lapseen tai lapsiin voidaan ymmärtää.

c) "lapsia"

21. Ilmauksella "lapset" viitataan kaikkiin sopimusvaltion lainkäyttövallan alaisiin alle 18-vuotiaisiin henkilöihin ilman minkäänlaista syrjintää yleissopimuksen 1 ja 2 artiklan mukaisesti.

22. Yleissopimuksen 3 artiklan 1 kohtaa sovelletaan lapsiin yksilöinä, ja se asettaa sopimusvaltioille velvollisuuden arvioida lapsen etua ja ottaa se ensisijaisesti huomioon yksittäisissä päätöksissä.

23. Ilmaus "lapset" viittaa kuitenkin siihen, että lasten oikeus saada etunsa otetuksi asianmukaisesti huomioon ei koske pelkästään lapsia yksilöinä vaan myös lapsiryhmiä tai lapsia yleensä. Näin ollen valtioilla on velvollisuus arvioida lasten etua lapsiryhmän tai yleisesti lasten kannalta kaikissa lapsia koskevissa päätöksissä ja ottaa se ensisijaisesti huomioon. Tämä on erityisen ilmeistä kaikkien täytäntöönpanotoimenpiteiden

osalta. Komitea⁴ korostaa, että lapsen etu käsitetään sekä kollektiivisena että yksilöllisenä oikeutena ja että tämän oikeuden soveltaminen alkuperäiskansojen lapsiryhmiin edellyttää sen tarkastelua, miten oikeus liittyy kollektiivisiin sivistyksellisiin oikeuksiin.

24. Tämä ei tarkoita sitä, että yksittäistä lasta koskevassa päätöksessä hänen etunsa pitäisi ymmärtää yhteiseksi lasten yleisen edun kanssa. Sen sijaan 3 artiklan 1 kohta tarkoittaa, että lapsen etu on arvioitava yksilöllisesti. Jäljempänä luvussa V esitetään menettelyt lapsen edun määrittämiseksi sekä yksilön että ryhmän kannalta.

2. "Julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien"

25. Valtioiden velvollisuus ottaa lapsen etu asianmukaisesti huomioon on laaja velvollisuus, joka koskee kaikkia julkisen ja yksityisen sosiaalihuollon laitoksia, tuomioistuimia, hallintoviranomaisia ja lainsäädäntöelimiä, joiden toiminta koskettaa lapsia. Vaikka vanhempia ei ole nimenomaisesti mainittu 3 artiklan 1 kohdassa, lapsen edun "on määrättävä heidän toimintaansa" (18 artikla, 1 kohta).

a) "julkinen tai yksityinen sosiaalihuolto"

26. Tätä ilmausta ei tulisi tulkita kapeasti tai rajoittaa sen merkitystä ainoastaan sosiaalihuollon laitoksiin sen suppeassa merkityksessä, vaan ilmauksen pitäisi ymmärtää tarkoittavan kaikkia laitoksia, joiden toiminnalla ja päätöksillä on vaikutus lapsiin ja heidän oikeuksiensa toteutumiseen. Tällaisia laitoksia eivät ole pelkästään taloudellisiin, sosiaalisiin ja sivistyksellisiin oikeuksiin liittyvät laitokset (joiden toiminta liittyy esimerkiksi huolenpitoon, terveyteen, ympäristöön, koulutukseen, yritystoimintaan, vapaa-aikaan ja leikkiin), vaan myös kansalaisyhteiskunnan ja -vapauksien kysymyksiä käsittelevät laitokset (joiden toiminta liittyy esimerkiksi väestön rekisteröintiin ja kaikenlaiselta väkivallalta suojeluun). Yksityinen sosiaalihuolto käsittää yksityisen sektorin voittoja tavoittelevia tai tavoittelemattomia järjestöjä, jotka osallistuvat lasten oikeuksien nauttimisen kannalta ratkaisevien palvelujen tarjontaan ja jotka tarjoavat vaihtoehtoisia palveluja valtion puolesta tai rinnalla.

b) "tuomioistuimet"

27. Komitea korostaa, että "tuomioistuimilla" viitataan kaikissa oikeusasteissa tapahtuviin oikeudenkäynteihin riippumatta siitä, osallistuuko niihin ammattituomareita vai maallikoita, sekä kaikkiin asianmukaisiin lapsia koskeviin menettelyihin ilman minkäänlaisia rajoituksia. Näihin kuuluvat sovinto-, sovittelu- ja välimiesmenettelyt.

28. Rikosasioissa lapsen edun periaatetta sovelletaan lakia rikkoneisiin lapsiin (eli lapsiin, joita epäillään tai syytetään lain rikkomisesta tai joiden tunnustetaan syyllistyneen lain rikkomiseen) tai lain kanssa kosketuksiin joutuneisiin lapsiin (jotka ovat uhreja tai todistajia) sekä lapsiin, joihin kohdistuu vaikutuksia, koska heidän vanhempansa ovat rikkoneet lakia. Komitea korostaa⁵ lapsen edun suojelemisen tarkoittavan sitä, että rikosoikeuden perinteisten tavoitteiden, kuten torjumisen tai rankaisemisen, asemesta on painotettava kuntoutumiseen ja oikeudenmukaisuuden palauttamiseen tähtääviä tavoitteita, kun rikoksentekeyt ovat lapsia.

⁴ Yleiskommentti nro 11 (2009) alkuperäiskansojen lapsista ja heidän yleissopimuksen mukaisista oikeuksistaan, kohta 30.

⁵ Yleiskommentti nro 10 (2007) lasten oikeuksista nuorisooikeudessa, kohta 10.

29. Siviiliasioissa lapsi voi puolustaa etuaan suoraan tai edustajan välityksellä, kun kyseessä on isyysasia, lapsen hyväksikäyttö tai laiminlyönti, perheen jälleenyhdistäminen, asumisjärjestelyt jne. Oikeudenkäynti voi vaikuttaa lapseen esimerkiksi silloin, kun oikeuskäsittely koskee lapseksiottamista tai avioeroa, huoltajuuteen, asuinpaikkaan, yhteydenpitoon tai muihin asioihin liittyviä päätöksiä, joilla on merkittävä vaikutus lapsen elämään ja kehitykseen, sekä silloin, kun kyseessä on lapsen hyväksikäyttöä tai laiminlyöntiä koskeva oikeuskäsittely. Tuomioistuinten on huolehdittava lapsen edun ottamisesta huomioon kaikissa tällaisissa tilanteissa ja päätöksissä riippumatta siitä, ovatko ne luonteeltaan aineelliset vai prosessioikeudellisia. Tuomioistuinten on myös osoitettava, että ne ovat täyttäneet tehokkaasti tämän vaatimuksen.

c) "hallintoviranomaiset"

30. Komitea korostaa, että hallintoviranomaiset tekevät kaikilla hallinnon tasoilla hyvin laaja-alaisia päätöksiä, joihin kuuluvat muun muassa koulutusta, huolenpitoa, terveyttä, ympäristöä, asumisojia, suojelua, turvapaikkaa, maahanmuuttoa ja kansalaisuuden myöntämistä koskevat päätökset. Hallintoviranomaisten on näillä aloilla tekemissään yksittäisissä päätöksissä arvioitava lapsen etua, jonka on ohjattava niin päätöksiä kuin täytäntöönpanotoimenpiteitäkin.

d) "lainsäädäntöelimet"

31. Sopimusvaltioiden velvollisuuksien ulottaminen koskemaan sopimusvaltioiden "lainsäädäntöelimiä" osoittaa selvästi, että 3 artiklan 1 kohta koskee yleisesti lapsia eikä vain lapsia yksilöinä. Lapsen edun tulisi ohjata kaikkien lapsiin vaikuttavien lakien, määräysten ja kollektiivisten sopimusten, kuten kahden- tai monenvälisen kauppaa- tai rauhansopimusten, hyväksymistä. Lapsen oikeus saada etunsa arvioiduksi ja otetuksi ensisijaisesti huomioon tulisi sisällyttää selkeästi kaikkeen asianmukaiseen lainsäädäntöön eikä pelkästään erityisesti lapsia koskeviin lakeihin. Tämä velvollisuus ulottuu myös talousarvioiden hyväksymiseen, valmisteluun ja kehittämiseen, joissa on omaksuttava lapsen edun näkökulma lapsen oikeuksien huomioon ottamisen takaamiseksi.

3. "Lapsen etu"

32. Lapsen edun käsite on monimutkainen, ja sen sisältö pitää määrittää tapauskohtaisesti. Lainsäätäjät, tuomarit ja hallinto-, sosiaali- tai koulutusviranomaiset pystyvät selventämään ja käyttämään käsitettä tulkitsemalla ja soveltamalla 3 artiklan 1 kohtaa yleissopimuksen muiden määräysten mukaisesti. Lapsen etu on siis joustava ja mukautuva käsite. Se pitäisi sopeuttaa ja määritellä tapauskohtaisesti kyseessä olevan lapsen tai kyseessä olevien lasten erityistilanteen mukaisesti, jolloin otetaan huomioon heidän henkilökohtainen tilanteensa, olosuhteet ja tarpeet. Yksittäisissä päätöksissä lapsen etu on arvioitava ja määriteltävä kyseisen lapsen erityistilanteessa. Kollektiivisissa päätöksissä, joita tekevät muun muassa lainsäätäjät, lasten yleinen etu on arvioitava ja määriteltävä tietyn lapsiryhmän ja/tai lasten yleisten olosuhteiden perusteella. Molemmissa tapauksissa arvioinnissa ja määrittämisessä tulisi kunnioittaa kaikkia yleissopimukseen ja sen valinnaisiin pöytäkirjoihin sisältyviä oikeuksia.

33. Lapsen etua tulee soveltaa kaikkiin lasta tai lapsia koskeviin asioihin, ja se tulee ottaa huomioon ratkaisessa mahdollisia ristiriitoja yleissopimuksessa tai muissa ihmisoikeussopimuksissa vahvistettujen oikeuksien välillä. Huomiota tulee kiinnittää sellaisten mahdollisten ratkaisujen määrittämiseen, jotka vastaavat lapsen etua. Tämä viittaa siihen, että valtioilla on velvollisuus selventää kaikkien, myös haavoittuvassa asemassa olevien lasten etu, kun ne ottavat käyttöön täytäntöönpanotoimenpiteitä.

34. Lapsen edun käsitteen joustavuus mahdollistaa sen mukauttamisen yksittäisen lapsen tilanteen ja lapsen kehittymisestä saatavien tietojen perusteella. Tällöin tilaa voi kuitenkin jäädä myös manipuloinnille, ja hallitukset ja muut valtion viranomaiset ovatkin käyttäneet lapsen edun käsitettä väärin perustellessaan esimerkiksi rasistisia politiikkoja. Väärinkäyttöksiin ovat syyllistyneet myös huoltajuuskiistoissa omaa etuaan puolustaneet vanhemmat ja ammattilaiset, jotka eivät ole kiinnostuneita lapsen edusta ja laiminlyövät sen arvioimisen, koska he pitävät sitä epäoleellisena tai yhdentekeväenä.

35. Jotta täytäntöönpanotoimenpiteiden osalta voitaisiin taata, että lapsen etu otetaan ensisijaisesti huomioon lainsäädännössä sekä politiikkojen suunnittelussa ja toteuttamisessa kaikilla hallitustasoilla, tarvitaan jatkuvaa lapsen oikeuksiin kohdistuvien vaikutusten arviointia, jonka avulla voidaan ennustaa kaikkien ehdotettujen lakien, politiikkojen tai määrärahojen vaikutusta lapsiin ja heidän oikeuksistaan nauttimiseen, sekä täytäntöönpanon todellisten lapsen oikeuksiin kohdistuvien vaikutusten jälkiarviointia.⁶

4. "On ensisijaisesti otettava huomioon"

36. Lapsen etu on otettava ensisijaisesti huomioon kaikkien täytäntöönpanotoimenpiteiden hyväksymisessä. Ilmaisuihin "on otettava" asettaa valtioille vahvan oikeudellisen velvollisuuden ja tarkoittaa sitä, etteivät valtiot voi käyttää harkintaa sen suhteen, arvioidaanko lapsen etu ja annetaanko sille asianmukainen painoarvo ensisijaisesti huomioitavana seikkana kaikissa toteutettavissa toimissa.

37. Ilmaisuihin "ensisijaisesti huomioon" tarkoittaa, että lapsen etua ei saa tarkastella samalla tasolla kuin muita asiassa huomioitavia seikkoja. Lapsen edun vahvaa asemaa perustellaan lapsen erityisasemalla: riippuvaisuus, kehitysaste, oikeudellinen asema ja usein myös äänioikeudettomuus. Lapsilla on aikuisia vähemmän mahdollisuuksia saada etunsa otetuksi tehokkaasti huomioon, ja lapsia koskevia päätöksiä tekevien henkilöiden on oltava selkeästi tietoisia heidän edustaan. Jos lasten etua ei korosteta, se jätetään usein huomioimatta.

38. Lapseksiottamisen yhteydessä (21 artikla) lapsen etu on vieläkin tärkeämpi, eli se ei ole pelkästään "ensisijaisesti huomioon otettava seikka" vaan "kaikessa tärkeimpänä huomioon otettava seikka". Lapsen edun onkin oltava määrävä tekijä lapseksiottamispäätöstä tehtäessä, mutta myös muissa päätöksissä.

39. Koska 3 artiklan 1 kohta kattaa kuitenkin monia erilaisia tilanteita, komitea tunnustaa, että sen soveltamisessa on noudatettava tiettyä joustavuutta. Kun lapsen etu on arvioitu ja määritetty, se saattaa olla ristiriidassa muiden etujen tai oikeuksien kanssa (esimerkiksi muiden lasten, suuren yleisön ja vanhempien edut ja oikeudet). Mahdolliset ristiriidat yksittäisen lapsen edun ja lapsiryhmän tai lasten yleisen edun välillä on ratkaistava tapauskohtaisesti, jolloin kaikkien osapuolten edut on tasapainotettava huolellisesti ja pyrittävä löytämään sopiva sovitteluratkaisu. Samoin on meneteltävä, jos muiden henkilöiden oikeudet ovat ristiriidassa lapsen edun kanssa. Jos yhteensovittaminen ei ole mahdollista, viranomaisten ja päätöksentekijöiden on analysoitava ja punnittava kaikkien asianosaisten oikeuksia ja pidettävä mielessä, että lapsen oikeus saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon tarkoittaa, että lapsen edulla on korkeampi prioriteetti eikä se ole pelkästään yksi monista huomioon otettavista seikoista. Tästä syystä lasta parhaiten palvelevalla näkökulmalla on annettava enemmän painoarvoa.

40. Lapsen edun pitäminen "ensisijaisena" edellyttää tietoisuutta lapsen edulle kaikissa toimissa annettavasta asemasta ja halukkuutta antaa sille etusija kaikissa tilanteissa ja erityisesti silloin, kun toimella on kiistämätön vaikutus kyseessä oleviin lapsiin.

⁶ Komitean yleiskommentti nro 5 (2003) lapsen oikeuksien yleissopimuksen yleisistä täytäntöönpanotoimenpiteistä, kohta 45.

B. Lapsen etu ja yhteydet yleissopimuksen muihin yleisperiaatteisiin

1. Lapsen etu ja syrjäntäkielto (2 artikla)

41. Syrjäntäkielto ei ole passiivinen velvollisuus, joka kieltää kaikenlaisen syrjinnän yleissopimuksen mukaisien oikeuksien nauttimisessa, vaan se edellyttää valtiolta myös ennakoivia toimenpiteitä sen takaamiseksi, että kaikilla lapsilla on todellisuudessa yhtäläiset mahdollisuudet nauttia yleissopimuksen mukaisista oikeuksistaan. Tämä voi edellyttää aktiivisia toimenpiteitä sellaisten tilanteiden korjaamiseksi, joissa esiintyy todellista eriarvoisuutta.

2. Lapsen etu ja oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen (6 artikla)

42. Valtioiden on luotava ympäristö, joka kunnioittaa ihmisarvoa ja takaa kunkin lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen. Lapsen etua arvioitaessa ja määritettäessä valtion on taattava, että lapsen synnynäistä oikeutta elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen kunnioitetaan täysimääräisesti.

3. Lapsen etu ja oikeus tulla kuulluksi (12 artikla)

43. Lapsen etua arvioitaessa on kunnioitettava lapsen oikeutta vapaasti ilmaista näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa ja saada nämä näkemykset otetuksi asianmukaisesti huomioon. Tämä on ilmaistu selkeästi komitean yleiskommentissa nro 12, jossa myös korostetaan 3 artiklan 1 kohdan ja 12 artiklan välisiä erottamatonta yhteyttä. Nämä kaksi artiklaa täydentävät toisiaan: ensimmäisellä pyritään toteuttamaan lapsen etu ja toisessa tarjotaan menettely lapsen tai lasten näkemysten kuulemiselle ja niiden ottamiselle huomioon kaikissa lasta koskevissa asioissa, myös lapsen edun arvioinnissa. Yleissopimuksen 3 artiklan 1 kohtaa ei voida soveltaa oikein, jos 12 artiklan vaatimukset eivät täyty. Samoin 3 artiklan 1 kohta vahvistaa 12 artiklan soveltamista tukemalla lasten olennaista asemaa kaikissa heidän elämäänsä vaikuttavissa päätöksissä.⁷

44. Lapsen kehittyvät valmiudet (5 artikla) on otettava huomioon, kun kyseessä ovat lapsen etu ja oikeus tulla kuulluksi. Komitea on jo vahvistanut sen, että mitä enemmän lapsi tietää ja mitä enemmän hänellä on kokemusta ja ymmärrystä, sitä enemmän vanhemman, laillisen huoltajan tai muiden lapsesta oikeudellisesti vastuussa olevien henkilöiden on siirryttävä määräämisestä ja ohjeistuksesta muistuttamiseen ja neuvontaan ja myöhemmin pidettävä lasta lähtökohdiltaan samassa asemassa.⁸ Samoin lapsen varttuessa hänen näkemyksillään on yhä enemmän painoarvoa hänen etuaan arvioitaessa. Vauvoilla ja hyvin nuorilla lapsilla on sama oikeus kuin kaikilla muillakin lapsilla saada etunsa arvioiduksi, vaikka he eivät pysty ilmaisemaan näkemyksiään tai edustamaan itseään samalla tavalla kuin vanhemmat lapset. Valtioiden on taattava lasten edun arviointiin asianmukaiset järjestelyt, jotka myös tarvittaessa mahdollistavat lasten edustamisen. Sama pätee myös lapsiin, jotka eivät pysty ilmaisemaan tai halua ilmaista näkemystään.

45. Komitea palauttaa mieliin, että yleissopimuksen 12 artiklan 2 kohdassa määrätään lapsen oikeudesta tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa joko suoraan tai edustajan välityksellä (ks. lisäksi jäljempänä luku V B).

⁷ Yleiskommentti nro 12, kohdat 70–74.

⁸ Ibid., kohta 84.

V Täytäntöönpano: lapsen edun arviointi ja määrittäminen

46. Kuten edellä todettiin, "lapsen etu" on oikeus, periaate ja menettelytapa, joka perustuu lapsen tai lasten edun kaikkien tekijöiden arviointiin tietyssä tilanteessa. Kun lapsen etua arvioidaan ja määritetään päätettäessä tietyistä toimenpiteistä, tällöin tulisi noudattaa seuraavia vaiheita:

- a) ensin selvitetään kyseessä olevan tapauksen erityisen asiasisällön perusteella lapsen edun arvioinnin kannalta olennaiset tekijät, annetaan niille konkreettinen sisältö ja painotetaan ne kaikki suhteessa toisiinsa;
- b) sen jälkeen sovelletaan menettelyä, joka takaa oikeudelliset takeet ja oikeuden asianmukaisen soveltamisen.

47. Lapsen edun arviointi ja määrittäminen ovat kaksi vaihetta, jotka on suoritettava aina, kun on tehtävä päätös. Lapsen "edun arviointi" sisältää niiden tekijöiden arvioinnin ja tasapainottamisen, jotka ovat välttämättömiä päätöksen tekemiseksi tietyssä tilanteessa tietyn yksittäisen lapsen tai lapsiryhmän osalta. Arvioinnin suorittaa päätöksentekijä ja hänen henkilöstönsä, joka mahdollisuuksien mukaan koostuu eri alojen edustajista, ja se edellyttää lapsen osallistumista. Lapsen "edun määrittäminen" kuvaa muodollista prosessia, jossa sovelletaan tiukkoja menettelytakeita ja jonka tavoitteena on määrittää lapsen etu arvioinnin perusteella.

A. Edun arviointi ja määrittäminen

48. Lapsen edun arviointi on ainutkertainen toimenpide, joka tulisi suorittaa kussakin yksittäisessä tapauksessa ottaen huomioon kutakin lasta, lapsiryhmää tai yleisesti lapsia koskevat erityisolosuhteet. Nämä olosuhteet liittyvät kyseessä olevan tai kyseessä olevien lasten henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, joita ovat muun muassa ikä, sukupuoli, kehitystaso, kokemukset, vähemmistöryhmään kuuluminen, fyysinen, älyllinen tai aistivamma sekä lapsen tai lasten sosiaalinen ja kulttuurinen elinympäristö, kuten onko lapsella vanhempia, asuuko hän heidän kanssaan, millainen on lapsen ja hänen perheensä tai huoltajiensa välinen suhde, onko ympäristö turvallinen, onko perheellä, suurperheellä tai huoltajilla käytettävissään laadukkaita vaihtoehtoisia keinoja jne.

49. Lapsen edun määrittäminen tulisi aloittaa arvioimalla niitä erityisolosuhteita, jotka tekevät lapsesta ainutlaatuisen. Tämä merkitsee sitä, että joitakin tekijöitä käytetään, kun taas jotkin jäävät käyttämättä. Se vaikuttaa myös siihen, miten tekijöitä painotetaan toistensa suhteen. Arvioinnissa käytetään samoja tekijöitä myös lasten yleistä etua arvioitaessa.

50. Komitea katsoo, että on hyödyllistä laatia tekijöistä ei-tyhjentävä ja ei-hierarkkinen luettelo, jonka päätöksentekijät voivat ottaa huomioon lapsen edun arvioinnissa, kun heidän täytyy määrittää lapsen etu. Luettelon ei-tyhjentävä luonne viittaa siihen, että luetteloon sisältyvien tekijöiden lisäksi on mahdollista tarkastella muitakin tekijöitä, jotka ovat oleellisia kyseisen lapsen tai lapsiryhmän erityisolosuhteiden kannalta. Kaikki luettelon tekijät on otettava huomioon ja niitä on tasapainotettava kunkin tilanteen valossa. Luettelon olisi tarjottava konkreettista opastusta, mutta samalla sen tulisi myös olla joustava.

51. Tällainen tekijöistä laadittu luettelo tarjoaisi opastusta valtioille tai päätöksentekijöille, kun nämä laativat tiettyjä aloja koskevia säännöksiä, jotka vaikuttavat lapsiin, kuten perhettä, lapseksiottamista ja nuoriso-oikeutta koskevia lakeja. Tarvittaessa siihen voidaan lisätä muita tekijöitä, jotka ovat asianmukaisia kyseessä olevan valtion oikeusperinteen kannalta. Komitea haluaa korostaa, että lisättäessä tekijöitä luette-

loon on muistettava, että lapsen edun perimmäisenä tarkoituksena tulisi olla sekä kaikkien yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien täysimääräisen ja tehokkaan nautinnan että lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen takaaminen. Näin ollen yleissopimuksessa suojeltujen oikeuksien vastaisia tekijöitä tai yleissopimuksen mukaisiin oikeuksiin kielteisesti vaikuttavia tekijöitä ei voida ottaa huomioon lapsen tai lasten etua arvioitaessa.

1. Lapsen etua arvioitaessa huomioitavat tekijät

52. Komitea katsoo tämän alustavan tarkastelun perusteella, että lapsen etua arvioitaessa ja määritettäessä seuraavat tekijät on otettava huomioon kyseessä olevalle tilanteelle olennaisina tekijöinä:

a) Lapsen näkemykset

53. Yleissopimuksen 12 artiklan mukaan lapsilla on oikeus ilmaista näkemyksensä kaikissa heihin vaikuttavissa päätöksissä. Päätökset, joissa ei oteta huomioon lapsen näkemyksiä tai joissa ei anneta hänen näkemyksilleen asianomaista painoarvoa hänen ikäänsä ja kehitystasoonsa nähden, eivät kunnioita lapsen tai lasten mahdollisuutta vaikuttaa oman etunsa määrittämiseen.

54. Se, että lapsi on hyvin nuori tai haavoittuvassa asemassa (esim. on vammainen, kuuluu vähemmistöryhmään tai on maahanmuuttaja), ei riistä häneltä oikeutta ilmaista näkemyksiään eikä vähennä hänen näkemyksilleen annettavaa painoarvoa hänen etunsa määrittämisessä. Sellaisten erityistoimenpiteiden käyttöönotto, joilla taataan tällaisissa tilanteissa oleville lapsille yhtäläiset oikeudet käyttää oikeuksiaan, edellyttää tapauskohtaista arviointia, jossa lapsille turvataan asema päätöksentekoprosessissa ja tarjotaan tarvittaessa kohtuullista mukauttamista⁹ ja tukea, jotta voidaan varmistaa heidän täysimääräinen osallistuminen etujensa arviointiin.

b) Lapsen identiteetti

55. Lapset eivät ole homogeeninen ryhmä, joten erilaisuus on otettava huomioon lasten etua arvioitaessa. Lapsen henkilöllisyyteen kuuluu sellaisia ominaisuuksia kuten sukupuoli, seksuaalinen suuntautuminen, kansallinen alkuperä, uskonto, uskomukset, sivistyksellinen identiteetti ja persoonallisuus. Vaikka lapsilla ja nuorilla on yhteiset universaalit perustarpeet, näiden tarpeiden ilmentäminen riippuu monista erilaisista henkilökohtaisista, henkisistä, sosiaalisista ja kulttuurisista tekijöistä, mukaan lukien lasten kehittyvät valmiudet. Lapsen oikeus säilyttää henkilöllisyytensä taataan yleissopimuksessa (8 artikla), ja sitä on kunnioitettava ja se on otettava huomioon lapsen etua arvioitaessa.

56. Uskonnollisen ja sivistyksellisen identiteetin osalta on kiinnitettävä asianmukaista huomiota jatkuvuuden toivottavuuteen lapsen kasvatuksessa ja lapsen etniseen, uskonnolliseen, sivistykselliseen ja kielelliseen taustaan, kun harkitaan esimerkiksi sijaiskotia tai sijoituspaikkaa lapselle (20 artikla, 3 kohta), ja päätöksentekijän on otettava tämä erityistilanne huomioon, kun hän arvioi ja määrittää lapsen etua. Sama koskee lapseksiottamista, lapsen erottamista vanhemmistaan tai vanhempien avioeroa. Lapsen edun asianmukainen huomioiminen viittaa siihen, että lapsilla on oikeus alkuperäisen kotimaansa ja perheensä kulttuuriin (ja mahdollisuuksien mukaan myös kieleen) ja mahdollisuus saada tietoa biologisesta perheestään kyseessä olevan maan oikeudellisten ja ammatillisten määräysten mukaisesti (katso 9 artikla, 4 kohta).

⁹ Katso yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista, 2 artikla: "Kohtuullinen mukauttaminen" tarkoittaa tarvittaessa yksittäistapauksessa toteutettavia tarpeellisia ja asianmukaisia muutoksia ja järjestelyjä, joilla ei aiheuteta suhteetonta tai kohtuutonta rasitetta ja joilla varmistetaan [...] mahdollisuus nauttia tai käyttää kaikkia ihmisoikeuksia ja perusvapauksia yhdenvertaisesti muiden kanssa.

57. Vaikka uskonnollisten ja kulttuuristen arvojen ja perinteiden säilyttäminen on otettava huomioon osana lapsen henkilöllisyyttä, yleissopimuksessa vahvistettujen oikeuksien kanssa yhteensopimattomat tai niiden vastaiset käytännöt eivät ole lapsen edun mukaisia. Sivistykselliseen identiteettiin vedoten ei voida puolustella tai oikeuttaa sitä, että päätöksentekijät tai viranomaiset ylläpitävät perinteitä ja kulttuurisia arvoja, jotka epäävät lapselta tai lapsilta yleissopimuksessa taatut oikeudet.

c) Perheen säilyttäminen ja suhteiden ylläpitäminen

58. Komitea palauttaa mieliin, että lapsen edun arviointi ja määrittäminen on välttämätöntä tilanteessa, jossa lapsi saatetaan erottaa vanhemmistaan (9, 18 ja 20 artikla). Komitea myös painottaa, että edellä mainitut tekijät ovat konkreettisia oikeuksia eivätkä pelkästään lapsen edun määrittämisessä käytettäviä tekijöitä.

59. Perhe on yhteiskunnan perusrhmä ja sen kaikkien jäsenten ja erityisesti lasten hyvinvoinnin ja kasvun luonnollinen ympäristö (yleissopimuksen johdanto). Yleissopimus suojelee lapsen oikeutta perheeseen (16 artikla). Ilmaus "perhe" on tulkittava laajasti siten, että se käsittää biologiset, adoptio- tai sijaisvanhemmat ja tarvittaessa paikallisen tavan mukaisen suurperheen tai yhteisön jäsenet (5 artikla).

60. Perheen erottamisen estäminen ja perheen yhtenäisyyden säilyttäminen ovat lastensuojelujärjestelmän keskeisiä elementtejä ja perustuvat 9 artiklan 1 kohdassa määriteltyyn oikeuteen, joka edellyttää "ettei lasta eroteta vanhemmistaan heidän tahtonsa vastaisesti paitsi, kun [...] toteavat [...] sen olevan lapsen edun mukaista". Lisäksi lapsella, joka erotetaan toisesta vanhemmastaan tai molemmista vanhemmistaan, on oikeus "ylläpitää henkilökohtaisia suhteita ja suoria yhteyksiä kumpaankin vanhempaansa säännöllisesti, paitsi jos se on lapsen edun vastaista" (9 artikla, 3 kohta). Tämä koskee myös henkilöitä, joilla on huolto-oikeudet, laillisia tai tavanmukaisia ensisijaisia huoltajia, sijaisvanhempia ja henkilöitä, joihin lapsella on vahva henkilökohtainen suhde.

61. Koska vanhemmista erottamisella on tuntuja vaikutuksia lapseen, tällaisen erottamisen pitäisi olla ainoastaan viimeinen vaihtoehto silloin, kun lapsi on vaarassa kokea välitöntä vahinkoa tai kun tämä on muutoin välttämätöntä. Erottamiseen ei tulisi ryhtyä, jos lasta voidaan suojella lievemmällä toimenpiteillä. Ennen erottamiseen turvautumista valtion tulisi tarjota vanhemmille tukea heidän vastuidensa hoitamiseen ja palauttaa perheelle mahdollisuus tai vahvistaa perheen mahdollisuutta huolehtia lapsesta, ellei erottaminen ole välttämätöntä lapsen suojelemiseksi. Taloudelliset syyt eivät kelpaa perusteluiksi lapsen erottamiselle vanhemmistaan.

62. Lasten sijaishuoltoa koskevilla ohjeilla¹⁰ pyritään varmistamaan, ettei lapsia sijoiteta tarpeettomasti sijaishuoltoon, ja jos sijaishuoltoon päädytään, se tulee toteuttaa asianmukaisissa olosuhteissa, jotka vastaavat lapsen oikeuksia ja etua. Ohjeissa todetaan erityisesti, että "taloudellinen ja materiaallinen köyhyys tai suoraan ja ainutkertaisesti tällaisesta köyhyydestä johtuvien olosuhteiden ei koskaan pitäisi olla ainoana perusteena vanhemman erottamiselle lapsen huollosta [...], vaan se pitäisi tulkita merkiksi siitä, että perhe tarvitsee asianmukaista tukea" (kohta 15).

63. Lasta ei myöskään saa erottaa vanhemmistaan siksi, että joko lapsi tai hänen vanhempansa ovat vammaisia¹¹. Erottamista voidaan harkita ainoastaan sellaisissa tapauksissa, joissa vanhemmille tarjottu tarpeellinen tuki perheen säilyttämiseksi ei ole ollut tarpeeksi vaikuttavaa, jotta lapseen ei kohdistuisi laiminlyönnin tai hylkäämisen riskiä tai hänen turvallisuutensa ei vaarantuisi.

¹⁰ Yleiskokouksen päätöslauselma nro 64/142, liite.

¹¹ Ks. yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista, 23 artikla, 4 kohta.

64. Jos perhe erotetaan, valtion on varmistettava, että lapsen ja hänen perheensä tilanne on arvioitu yleisopimuksen 9 artiklan mukaisesti ja arvioinnissa on mahdollisuuksien mukaan ollut mukana eri alojen pätevästä ammattilaisista koostuva ryhmä ja siihen on osallistunut myös oikeusviranomainen, sekä varmistettava, ettei mikään muu vaihtoehto voi toteuttaa lapsen etua.

65. Jos erottaminen on välttämätöntä, päätöksentekijöiden on varmistettava, että lapsella säilyy yhteydet ja suhteet vanhempiinsa ja perheeseensä (sisarukset, sukulaiset ja henkilöt, joihin lapsella on vahva henkilökohtainen suhde), ellei tämä ole vastoin lapsen etua. Suhteiden laatu ja tarve niiden ylläpitämiseen on otettava huomioon, kun päätetään vierailujen ja muun yhteydenpidon toistuvuudesta ja kestosta silloin, kun lapsi sijoitetaan perheen ulkopuolelle.

66. Jos lapsen suhde vanhempiinsa katkeaa maastamuuton vuoksi (vanhemmat muuttavat ilman lasta tai lapsi muuttaa ilman vanhempiaan), perheysikön säilyttäminen tulisi ottaa huomioon, kun lapsen etua arvioidaan perheen jälleenyhdistämistä koskevilla päätöksillä.

67. Komitea katsoo, että jaettu vanhemmuus on yleensä lapsen etu. Vanhempien vastuita koskevilla päätöksillä ainoana perusteena tulee kuitenkin olla kyseessä olevan lapsen etu. Vanhemmuuden automaattinen luovuttaminen lain perusteella joko toiselle vanhemmalle tai molemmille vanhemmille on lapsen edun vastaista. Arvioidessaan lapsen etua tuomarin on otettava huomioon lapsen oikeus säilyttää suhde molempiin vanhempiinsa sekä muut asian kannalta oleelliset tekijät.

68. Komitea kannustaa ratifioimaan ja panemaan täytäntöön kansainvälistä yksityisoikeutta käsittelevän Haagin konferenssin yleissopimukset,¹² jotka helpottavat lapsen edun soveltamista ja tarjoavat takeet sen täytäntöönpanolle myös silloin, kun vanhemmat asuvat eri maissa.

69. Tapauksissa, joissa vanhemmat tai muut ensisijaiset huoltajat syyllistyvät rikokseen, vangitsemiselle pitäisi tarjota vaihtoehtoja ja niitä tulisi soveltaa tapauskohtaisesti. Samalla olisi tarkasteltava eri rangaistusten kaikkia mahdollisia vaikutuksia kyseessä olevan lapsen tai kyseessä olevien lasten etuun.¹³

70. Perheen säilyttämiseen sisältyy lapsen siteiden säilyttäminen laajemmassa merkityksessä. Nämä siteet ulottuvat suurperheeseen, kuten isovanhempiin ja setiin tai täteihin, sekä ystäviin, kouluun ja laajempaan ympäristöön ja ovat erittäin oleellisia tapauksissa, joissa vanhemmat ovat eronneet ja asuvat eri paikoissa.

d) Lapsen huolenpito, suojelu ja turvallisuus

71. Tietyn lapsen etua tai lasten yleistä etua arvioitaessa ja määritettäessä tulisi ottaa huomioon valtion velvollisuus taata lapselle hänen hyvinvointinsa edellyttämä suojelu ja huolenpito (3 artikla, 2 kohta). Ilmais "suojaus ja huolenpito" on myös ymmärrettävä laajassa merkityksessä, sillä sen tavoitetta ei ole rajattu tai ilmaistu kieltojen kautta (kuten "lapsen suojeleminen haitalta"), vaan sen tavoite liittyy pikemminkin kokonaisvaltaiseen ihanteeseen taata lapsen "hyvinvointi" ja kehittyminen. Lasten hyvinvointi kattaa laajassa merkityksessä heidän materiaaliset, fyysiset, koulutukselliset ja emotionaaliset tarpeensa sekä kiintymyksen ja turvallisuuden tarpeen.

72. Emotionaalinen huolenpito on lasten perustarve. Jos vanhemmat tai muut ensisijaiset huoltajat eivät täytä lapsen emotionaalisia tarpeita, tarvitaan toimenpiteitä, jotta lapsi voi muodostaa turvallisen kiinty-

¹² Näitä ovat nro 28 - yksityisoikeuden alaa koskeva yleissopimus kansainvälisestä lapsikaappauksesta, 1980; nro 33 - yleissopimus lasten suojelesta sekä yhteistyöstä kansainvälisissä lapseksiottamisasioissa, 1993; nro 23 - yleissopimus lapsen elatusapua koskevien päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta, 1973; nro 24 - yleissopimus elatusvelvollisuuteen sovellettavasta laista, 1973.

¹³ Ks. suosituksen, jotka annettiin vangittujen vanhempien lapsia koskevassa yleisessä keskustelupäivässä (2011).

myssuhteen. Lapsilla on tarve luoda kiintymyssuhde huoltajaansa hyvin varhaisessa iässä, ja jos tällainen kiintymyssuhde on lapselle sopiva, sitä on pidettävä pitkäaikaisesti yllä vakaan ympäristön tarjoamiseksi lapselle.

73. Lapsen edun arvioinnissa tulee ottaa huomioon myös lapsen turvallisuus, eli lapsen oikeus suojeluun kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä (19 artikla), seksuaaliselta häirinnältä, ikätovereiden painostukselta, kiusaamiselta, halventavalta kohtelulta jne.¹⁴ sekä oikeus suojeluun seksuaaliselta, taloudelliselta ja muulta hyväksikäytöltä, huumausaineilta, työnteolta, aseellisilta selkkauksilta jne. (32–39 artiklat).

74. Lapsen edun huomioivan lähestymistavan soveltaminen päätöksentekoon merkitsee lapsen senhetkisen turvallisuuden ja koskemattomuuden arvioimista. Varautumisperiaate edellyttää kuitenkin myös sen arviointia, millaisia riskejä ja haittoja sekä muita seurauksia päätöksestä voi tulevaisuudessa aiheutua lapsen turvallisuudelle.

e) Haavoittuva tilanne

75. Yksi keskeinen huomioitava tekijä on lapsen haavoittuva tilanne, eli jos lapsi on esimerkiksi vammainen, vähemmistöryhmään kuuluva, pakolainen tai turvapaikan hakija, hyväksikäytön uhri tai katulapsi. Haavoittuvassa tilanteessa olevan lapsen tai lasten edun määrittämisessä tulisi huomioida kaikkien yleissopimuksessa määriteltyjen oikeuksien täysimääräisen nauttimisen lisäksi myös muut tällaisia erityistilanteita koskevat ihmisoikeusnormit, joita sisältyy muun muassa vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevaan yleissopimukseen ja pakolaisten asemaa koskevaan yleissopimukseen.

76. Tietyssä haavoittuvassa tilanteessa olevan lapsen etu ei ole sama kuin kaikkien samassa haavoittuvassa tilanteessa olevien lasten etu. Viranomaisten ja päätöksentekijöiden on otettava huomioon kunkin lapsen erityyppinen ja -asteinen haavoittuvuus, sillä kukin lapsi on ainutlaatuinen ja jokainen tilanne on arvioitava lapsen ainutlaatuisuuden perusteella. Lapsen historiaa tulisi arvioida yksilöidysti hänen syntymästään alkaen, eri alojen edustajista koostuvaan ryhmän tulisi tarkastella tilannetta säännöllisesti ja lisäksi lapsen kehitysprosessin aikana tulisi tehdä suositeltuja kohtuullisia mukautuksia.

f) Lapsen oikeus terveyteen

77. Lapsen oikeus terveyteen (24 artikla) ja lapsen terveydentila ovat keskeisiä lapsen edun arvioinnissa. Jos terveydentilaan on kuitenkin olemassa useampi kuin yksi mahdollinen hoitokeino tai jos hoitokeinon tulos on epävarma, kaikkien mahdollisten hoitokeinojen etuja on punnittava suhteessa kaikkiin mahdollisiin riskeihin ja sivuvaikutuksiin. Lisäksi lapsen näkemykset on myös otettava asianmukaisesti huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Tässä yhteydessä lapselle tulisi antaa riittävästi asianmukaisia tietoja, jotta hän ymmärtää tilanteen ja kaikki hänen etuunsa liittyvät näkökohdat, sekä tarjota lapselle mahdollisuuksien mukaan tilaisuus antaa tietoinen suostumuksensa.¹⁵

78. Esimerkiksi nuorten terveyden osalta komitea on todennut¹⁶, että sopimusvaltioilla on velvollisuus taata kaikille nuorille niin koulussa kuin koulun ulkopuolellakin mahdollisuus saada riittävästi heidän terveytensä ja kehityksensä kannalta olennaisia tietoja, jotta he voivat tehdä sopivia terveyskäyttäytymistä koskevia valintoja. Näiden tulisi sisältää tietoa tupakan, alkoholin ja muiden nautintoaineiden käyttämisestä ja vää-

¹⁴ Yleiskommentti nro 13 (2011) lapsen oikeudesta olla joutumatta minkäänlaisen väkivallan kohteeksi.

¹⁵ Yleiskommentti nro 15 (2013) lapsen oikeudesta nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta (24 artikla), kohta 31.

¹⁶ Komitean yleiskommentti nro 4 (2003) nuorten terveydestä ja kehityksestä lapsen oikeuksien yleissopimuksen yhteydessä.

rinkäyttämisestä, ruokavaliosta sekä sopivaa tietoa seksuaalisuudesta ja lisääntymisestä, varhaisen raskauden vaaroista ja HIV/AIDS-tartuntojen ja sukupuoliteitse tarttuvien tautien ehkäisystä. Psykososiaalisista häiriöistä kärsivillä nuorilla on oikeus saada mahdollisuuksien mukaan hoitoa elinyhteisössään. Jos sairaala-hoito tai hoitolaitokseen sijoittaminen on välttämätöntä, lapsen etu on arvioitava ennen päätöksen tekemistä ja lapsen näkemyksiä on kunnioitettava. Sama pätee myös nuorempiin lapsiin. Lapsen terveys ja hoitomahdollisuudet voivat olla osa lapsen edun arviointia ja määrittämistä myös muuntotyypisissä merkittävisissä päätöksissä (esim. oleskeluluvan myöntämistä humanitaarisin perustein koskevat päätökset).

g) Lapsen oikeus koulutukseen

79. Pääsy laadukkaaseen koulutukseen ilmaiseksi on lapsen etu, mukaan lukien varhaiskasvatus, epävirallinen koulutus, arkioppiminen ja muut koulutukseen liittyvät toiminnot. Kaikissa päätöksissä, jotka koskevat tiettyyn lapseen tai lapsiryhmään kohdistuvia toimenpiteitä tai toimia, on kunnioitettava lapsen tai lasten etua koulutuksen osalta. Jotta sopimusvaltiot voisivat tarjota koulutusta tai laadukkaampaa koulutusta useammille lapsille, ne tarvitsevat päteviä opettajia ja muita erilaisissa koulutusympäristöissä työskenteleviä ammattilaisia sekä lapsiystävällisen ympäristön ja sopivat opetus- ja oppimismenetelmät. Tällöin on otettava huomioon se, ettei koulutus ole pelkästään sijoitus tulevaisuuteen, vaan myös mahdollisuus iloiseen toimintaan, kunnioituksen oppimiseen, osallistumiseen ja päämäärien saavuttamiseen. Tähän vaatimukseen vastaaminen ja lasten vastuullisuuden tukeminen, jotta he voivat voittaa erilaisista haavoittuvista tilanteistaan johtuvat rajoitukset, on lasten etu.

2. Tekijöiden tasapainottaminen edun arvioinnissa

80. On korostettava, että lapsen edun perusarviointi on kaikkien lapsen etuun vaikuttavien oleellisten tekijöiden yleisarviointi, jossa kunkin tekijän painoarvo riippuu muista tekijöistä. Kaikki tekijät eivät ole oleellisia kaikissa tapauksissa, ja eri tekijöitä voidaan hyödyntää eri tapauksissa eri tavoin. Kunkin tekijän sisältö vaihtelee väistämättä lapsesta ja tapauksesta toiseen ja riippuu päätöksen luonteesta ja konkreettisista olosuhteista samoin kuin kunkin tekijän merkitys kokonaisarvioinnissa.

81. Lapsen edun arvioinnissa käytettävät tekijät voivat olla ristiriidassa, kun arvioidaan tiettyä tapausta ja sen olosuhteita. Esimerkiksi perheen säilyttäminen voi olla ristiriidassa sen kanssa, että lasta on tarve suojella riskiltä joutua vanhempien väkivallan tai hyväksikäytön uhriksi. Tällaisissa tilanteissa tekijöitä on punnittava suhteessa toisiinsa sellaisen ratkaisun löytämiseksi, joka on lapsen tai lasten etu.

82. Eri tekijöitä punnittaessa on muistettava, että lapsen edun arvioinnin ja määrittämisen tarkoituksena on taata sekä kaikkien yleissopimuksessa ja sen valinnaisissa pöytäkirjoissa tunnustettujen oikeuksien täysimääräinen ja tehokas nautinta että lapsen kokonaisvaltainen kehitys.

83. Kyseeseen voi tulla myös tilanteita, joissa lapseen vaikuttavia "suojelutekijöitä" (jotka viittaavat esimerkiksi oikeuksien rajoittamiseen) on arvioitava suhteessa "voimaannuttamistoimenpiteisiin" (jotka viittaavat oikeuksien täysimääräiseen käyttöön ilman rajoituksia). Tällaisissa tilanteissa lapsen iän ja kehitystason tulisi ohjata tekijöiden tasapainottamista. Lapsen henkinen, emotionaalinen, kognitiivinen ja sosiaalinen kehitys tulisi ottaa huomioon lapsen kehitystason arvioinnissa.

84. Lapsen edun arvioinnissa on huomioitava, että lapsen valmiudet kehittyvät. Päätöksentekijöiden tulisi näin ollen harkita toimenpiteitä, joita voidaan tarvittaessa tarkistaa tai muuttaa sen sijaan, että he tekisivät lopullisia ja peruuttamattomia päätöksiä. Tällöin heidän tulisi arvioida lapsella päätöksentekohetkellä olevien henkisten, emotionaalisten, koulutuksellisten ja muiden tarpeiden lisäksi lapsen mahdollista kehityskul-

kua ja analysoitava sitä sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä. Tässä yhteydessä päätöksissä tulisi arvioida lapsen nykyisen ja tulevan tilanteen jatkuvuutta ja vakautta.

B. Menettelytakeet lapsen edun täytäntöönpanon takaamiseksi

85. Jotta voitaisiin varmistaa, että lapsen oikeus saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon pannaan asianmukaisesti täytäntöön, on tarpeen ottaa käyttöön lapsiystävällisiä menettelytakeita ja noudattaa niitä. Lapsen edun käsite on sellaisenaan menettelysääntö (ks. edellä kohta 6 b).

86. Vaikka lapsia koskevia päätöksiä tekevien viranomaisten ja järjestöjen on toiminnassaan noudatettava velvollisuutta arvioida ja määrittää lapsen etu, lapsia koskevia päätöksiä päivittäin tekevien henkilöiden (esim. vanhemmat, huoltajat ja opettajat) ei oleteta soveltavan tiukasti tätä kaksivaiheista menettelyä, vaikka jokapäiväisessä elämässä tehtyjen päätösten on myös kunnioitettava ja heijastettava lapsen etua.

87. Valtioiden on otettava käyttöön muodollisia menettelyjä lapsen edun arviointia ja määrittämistä varten lapsiin vaikuttavissa päätöksissä, sisällytettävä menettelyihin tiukat menettelytakeet ja luotava tulosten arviointimekanismit. Valtioiden on kehitettävä läpinäkyviä ja objektiivisiä menettelyjä kaikkia lainsäätäjien, tuomareiden tai hallintoviranomaisten tekemiä päätöksiä varten etenkin suoraan lapseen tai lapsiin vaikuttavilla aloilla.

88. Komitea kehottaa valtioita ja kaikkia henkilöitä, jotka osallistuvat lapsen edun arviointiin ja määrittämiseen, kiinnittämään erityishuomiota seuraaviin takeisiin ja takuisiin:

a) Lapsen oikeus ilmaista omat näkemyksensä

89. Lasten kanssa viestimisessä on keskeistä edesauttaa lasten merkityksellistä osallistumista ja tunnistaa heidän etunsa. Tällaisessa viestinnässä lapsille olisi annettava tietoja menettelyistä ja mahdollisista kestävästä ratkaisusta ja palveluista sekä kerättävä tietoa lapsilta ja pyrittävä selvittämään heidän näkemyksensä.

90. Jos lapsi haluaa ilmaista näkemyksensä ja jos tämä tapahtuu edustajan välityksellä, edustajan velvollisuutena on kertoa lapsen näkemykset tarkasti. Tilanteissa, joissa lapsen näkemykset ovat ristiriidassa hänen edustajansa näkemysten kanssa, lapselle tulisi tarjota menettelyä, jossa hän voi tarvittaessa pyytää viranomaista järjestämään hänelle erillisen edustajan (esim. uskotun miehen).

91. Menettely lapsiryhmän edun arvioimiseksi ja määrittämiseksi eroaa jossain määrin yksittäistä lasta koskevasta menettelystä. Kun kyseessä on hyvin monen lapsen etu, hallituselinten on löydettävä tapoja kuulla lapsia edustavan otoksen näkemyksiä ja ottaa näiden lasten mielipiteet asianmukaisesti huomioon kyseistä ryhmää suoraan tai välillisesti koskettavien toimenpiteiden suunnittelussa tai lainsäädäntöpäätösten tekemisessä sen varmistamiseksi, että kaikkiin kategorioihin kuuluvat lapset ovat edustettuina. Tämän toteuttamisesta on monia esimerkkejä, kuten lasten kuuleminen, lasten parlamentit, lasten johtamat järjestöt, lasten yhteenliittymät tai muut edustukselliset tahot, keskustelut kouluissa, sosiaalisilla verkostoitumisvustoilla jne.

b) Tosiseikkojen toteaminen

92. Pätevien ammattilaisten on hankittava tiettyä tapausta koskevat tosiseikat ja tiedot, jotta he pystyvät selvittämään kaikki lapsen edun arvioinnin kannalta välttämättömät tekijät. Tähän voi kuulua muun muassa lasta lähellä olevien henkilöiden tai muiden lapsen kanssa päivittäin tekemisissä olevien ihmisten haastatte-

lut ja tiettyjen tapahtumien todistajat. Kerätyt tiedot on vahvistettava ja analysoitava ennen niiden käyttöä lapsen tai lasten edun arvioinnissa.

c) Aikakäsitys

93. Lapset ja aikuiset eivät käsitä ajan kulumista samalla tavoin. Päätöksenteon viivytyksillä ja pitkittymisellä on erityisen haitallisia vaikutuksia lapsiin näiden kehittyessä. Tästä syystä on suositeltavaa, että lapsia koskeville tai heihin vaikuttaville menettelyille ja prosesseille annetaan etusija ja ne saatetaan päätökseen mahdollisimman lyhyessä ajassa. Päätöksen ajoituksen tulisi mahdollisimman pitkälle vastata lapsen käsitystä siitä, kuinka päätös voi hyödyttää häntä, ja tehtyjä päätöksiä tulisi tarkastella kohtuullisin väliajoin, kun lapsi ja hänen valmiutensa ilmaista näkemyksiään kehittyvät. Kaikki huolenpitoon, hoitotoimenpiteisiin, sijoittamiseen ja muihin lapsia koskeviin toimenpiteisiin liittyvät päätökset tulee tarkistaa ajoittain lapsen aikakäsityksen, kehittyvien valmiuksien ja kehityksen suhteen (25 artikla).

d) Pätevät ammattilaiset

94. Lapset ovat monimuotoinen ryhmä, jossa jokaisella lapsella on omat ominaisuutensa ja tarpeensa, joita voivat asianmukaisesti arvioida ainoastaan lasten ja nuorten kehitykseen liittyvistä asioista kokemusta omaavat ammattilaiset. Tästä syystä muodollinen arviointiprosessi tulisi suorittaa ystävällisessä ja turvallisessa ympäristössä sellaisten ammattilaisten toimesta, joilla on koulutusta muun muassa lapsipsykologiasta, lapsen kehityksestä ja muilta asianmukaisilta inhimillisen ja sosiaalisen kehityksen aloilta, joilla on kokemusta lasten parissa työskentelystä ja jotka tarkastelevat saamiaan tietoja objektiivisesti. Lapsen edun arvioinnissa tulisi mahdollisuuksien mukaan olla mukana eri alojen ammattilaisista koostuva ryhmä.

95. Vaihtoehtoisten ratkaisujen seurausten arvioinnin on perustuttava yleiseen tietoon (esim. oikeustieteen, sosiologian, kasvatustieteen, sosiaalityön, psykologian ja terveystieteen aloilta) kunkin mahdollisen ratkaisun todennäköisistä seurauksista lapselle, kun otetaan huomioon hänen yksilölliset ominaisuutensa ja aiemmat kokemuksensa.

e) Lakimääräinen edustus

96. Lapsi tarvitsee asianmukaisen lakimääräisen edustajan, kun tuomioistuimet ja muut vastaavat elimet arvioivat muodollisesti hänen etuaan ja määrittävät sen. Etenkin niissä tapauksissa, joissa lapsi ohjataan hallinnolliseen tai oikeudelliseen menettelyyn, jossa määritetään hänen etunsa, lapselle tulisi järjestää lakimääräinen edustaja lapsen huoltajan tai hänen näkemystensä edustajan lisäksi, jos päätöksen osapuolten välillä saattaa olla ristiriita.

f) Oikeudelliset perustelut

97. Jotta voitaisiin osoittaa, että lapsen oikeutta saada etunsa arvioiduksi ja otetuksi ensisijaisesti huomioon on kunnioitettu, kaikkien lasta tai lapsia koskevien päätösten tulisi olla selkeästi perusteltuja. Perusteluissa tulisi nimenomaisesti todeta kaikki lapseen liittyvät tosiseikat ja tekijät, jotka on katsottu oleellisiksi lapsen edun arvioinnin kannalta, sekä selvittää tekijöiden sisältö kyseisessä yksittäistapauksessa ja niiden painottaminen lapsen edun määrittämiseksi. Jos päätös poikkeaa lapsen näkemyksistä, tämä tulisi perustella selkeästi. Jos ratkaisu ei poikkeuksellisesti ole lapsen edun mukainen, tämä on perusteltava sen osoittamiseksi, että lapsen etu otettiin ensisijaisesti huomioon ratkaisun tuloksesta huolimatta. Yleinen toteamus siitä, että muut seikat ohittivat lapset edun, ei ole riittävä, vaan kaikki seikat on selkeästi eriteltävä käsiteltävänä olevan tapauksen kannalta ja selitettävä, miksi näillä seikoilla on kyseisessä tapauksessa suurempi painoarvo kuin lapsen edulla. Perusteluissa on myös osoitettava uskottavasti, miksi lapsen etu ei ollut riit-

tävän painava mennäkseen muiden seikkojen edelle. Myös ne olosuhteet on huomioitava, joissa lapsen edun on oltava kaikessa tärkein huomioon otettava seikka (ks. edellä kohta 38).

g) Päätösten tarkistamis- ja muuttamismekanismit

98. Valtioiden tulisi perustaa oikeusjärjestelmiensä puitteissa mekanismit, joilla lapsia koskevista päätöksistä voidaan valittaa tai niitä voidaan muuttaa, jos vaikuttaa siltä, ettei päätöksessä ole menetelty asianmukaisesti lapsen etua arvioitaessa ja määritettäessä. Valtioiden olisi aina taattava mahdollisuus pyytää tällaisen päätöksen tarkistamista tai mahdollisuus muutoksenhakuun kansallisella tasolla. Lapsille olisi kerrottava tällaisista mekanismeista, ja niiden tulisi olla lasten käytettävissä joko suoraan tai lakimääräisen edustajan välityksellä, jos katsotaan, ettei menettelytakeita ole noudatettu, tosiseikat ovat olleet virheellisiä, lapsen edun arviointia ei ole suoritettu asianmukaisesti tai lapsen edun kanssa kilpaileville seikoille on annettu liikaa painoarvoa. Muutoksenhakuelimen on tarkasteltava kaikkia näitä näkökulmia.

h) Lapsen oikeuksiin kohdistuvien vaikutusten arviointi

99. Kuten edellä todettiin, kaikissa käyttöön otettavissa täytäntöönpanotoimenpiteissä tulisi myös noudattaa menettelyä, jolla varmistetaan, että lapsen etu otetaan ensisijaisesti huomioon. Lapsen oikeuksiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnilla voidaan ennustaa kaikkien ehdotettujen politiikkojen, lainsäädännön, määräysten, talousarvioiden tai muiden hallintopäätösten vaikutusta lapsiin ja heidän oikeuksistaan nauttimiseen. Vaikutustenarvioinnilla tulisi täydentää meneillään olevaa seurantaa ja evaluointia toimenpiteiden vaikutuksista lapsen oikeuksiin.¹⁷ Vaikutustenarviointi on sisällytettävä hallituksen prosesseihin kaikilla tasoilla, ja sitä on hyödynnettävä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa politiikkojen ja muiden yleisten toimenpiteiden laatimisessa hyvän hallintotavan varmistamiseksi lasten oikeuksien yhteydessä. Valtiot voivat kehittää erilaisia menettelytapoja ja -käytäntöjä vaikutustenarvioinnin toteuttamiseen. Vähimmäisvaatimuksena on käyttää yleissopimusta ja sen valinnaisia pöytäkirjoja lähtökohtana ja varmistaa erityisesti, että arvioinnit perustuvat yleisperiaatteisiin ja niissä kiinnitetään erityishuomiota harkinnassa olevan toimenpiteen tai toimenpiteiden erilaisiin lapsiin kohdistuviin vaikutuksiin. Vaikutustenarviointi itsessään voisi perustua lapsilta, kansalaisyhteiskunnalta, asiantuntijoilta, asianomaisilta ministeriöiltä, tieteellisistä tutkimuksista ja kansallisista tai kansainvälisistä kokemuksista saatuun palautteeseen. Analyysin tuloksena tulisi esittää suosituksia muutosehdotuksista, vaihtoehtoista ja parannuksista, ja analyysin pitäisi olla julkisesti saatavilla.¹⁸

VI Yleiskommentin levittäminen

100. Komitea suosittaa, että valtiot levittäisivät tätä yleiskommenttia laajasti parlamenteille, hallituksille ja oikeuslaitoksille sekä kansallisesti että paikallisesti. Siitä tulisi kertoa myös lapsille, mukaan lukien syrjäytyneessä asemassa olevat lapset, ja kaikille lasten parissa tai puolesta työskenteleville ammattilaisille (mukaan lukien tuomarit, lakimiehet, opettajat, huoltajat, sosiaalityöntekijät, julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon työntekijät, terveydenhuoltohenkilökunta jne.) sekä kansalaisyhteiskunnan toimijoille. Tätä varten yleiskommentti tulisi kääntää tarvittaville kielille ja siitä tulisi laatia lapsiystävällisiä versioita. Lisäksi olisi järjestettävä konferensseja, seminaareja, työpajoja ja muita tapahtumia yleiskommentin täytäntöönpanoon liittyvien parhaiden käytäntöjen jakamiseksi. Yleiskommentti tulisi sisällyttää myös kaikkien asianmukaisten ammattilaisten ja teknisen henkilökunnan valmentavaan ja täydentävään koulutukseen.

¹⁷ Yleiskommentti nro 16 (2013) yrityssektorin vaikutuksista lasten oikeuksiin ja tähän liittyvistä valtion velvollisuuksista, kohdat 78–81.

¹⁸ Valtiot voivat käyttää ohjeena oikeudesta ruokaan vastaavan erityisraportoinnin periaatteita, jotka koskevat kauppa- ja investointisopimusten ihmisoikeusvaikutusten arviointia (A/HRC/19/59/Add. 5).

101. Valtioiden tulisi sisällyttää komitealle toimitettavaan määräaikaisraportteihin tietoja kohtaamistaan haasteista ja toimenpiteistä, joihin ne ovat ryhtyneet soveltaakseen ja kunnioittaakseen lapsen etua kaikissa lasta yksilönä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa päätöksissä ja muissa toimissa sekä tiettyä lapsiryhmää tai yleisesti lapsia koskevien täytäntöönpanotoimenpiteiden kaikissa hyväksymisvaiheissa.